

ЮРТБОАХАМ
Ка бола ялат дїадерах дийцар

15

УНАХЦИЕНО
Магаса бахархой тїахьех, сурхашта духьала ханнахьа маьхий тохара

16

СЕРДАЛО

WWW.SERDALO.RU

ГІАЛГІАЙ МЕХКА КЪАМАН ЮКЪАРА ГАЗЕТ

№20 (12597)
Маьгсела бутт,
25 ди, 2023 шу

Газет арадувл 1923-ча шера маьгсела бетта 1-ча дийнахьа денз

1973-ча шера «Сердало» газета «Сийлен хьарак» яха орден енай

ХЪЕХАМ

Галгїайчен ишколашка дагїача берашта; «Культурах, Даьхенах» лаьца дийцар

6

КЪАХЪЕГАМ

Къахьегега тїера саг, массарна масал да

7

ЗАМАНХОЙ

Галгїайчен студенташа дакьа лаьцар «Дагалоаттама беш» дїайогїача

8

НАЪНА МОТТ

Галгїай мотт дикагїа ховраш белгалбаьлар

9

КУЛЬТУРА

Фестивале дакьа лаьцар «Сийго»

10

www.serdalo.ru | Дзен сердало | vk.com/gserdalo | @gserdalo

Вахар аьттув болаш хилда

Галгїайчен Кулгалчоcho дакьъаладийцар ишкол яьккха бераш, вахара кердача наькьаца

2

Боккхагїчар йоакхо еш

Салоїача, дарбаш деча моттиге дика къахьег

5

Вай мехкахо кхелхав Украине

Газданакъан Ахьмад

Украинерча тѐма операциен юкѐ дакъа лоацаш хиннача, 58-ча эскара эпсар хиннача Боканакъан Мустафай вахар хьадад, шийна тѐадаьхка декхараш кхоачашдеш. 42-ча мотострелкови дивизенна чуйоагѐача 71-ча гвардейски мотострелкови полке тѐма декхараш токхаш лаьттар из. «Денал хиларах» яха майдилг, денала орден луш белгалваьвар вай мехкахо.

«Из тайпара къонахчал, майрал хинна къонгаш къаман наха цѐаккха а бицлургаба! Цун вахар хадарах, доккха халахетар хилар вайна массанена, берригача мехка. Дала сатоха низ, сабар лулда цун гаргарча наха», — язду ший телеграм-канале Паччахьалкхен Думан депутат волча Бѐрахой Бек-хана.

Москва лахѐра тѐма юкѐра командни училище яьккхяр Боканакъан Мустафас. Ший гѐулакх дика довзаш, бектокхаме шийна тѐра декхараш дѐаьош лаьттар из. Цунна тешал деш я, тийнна дукха тайп-тайпара майдилгаш, орденаш. «Сердало» газета болхлой, цун цѐагѐарча нахаца из йоккха сагото екѐаш ба. Дала гешт долда цох, ялсмален хѐаьша ваь тѐаэцалва из ше Кхеллачо. Бисарашта Аллахѐа низ лулба сатоха.

Гѐалгѐайчен Кулгалхочо даькѐаладийцар ишкол яьккха бераш, вахара кердача наькѐаца

Султиганаькъан Йоакъап

бераша.

Гѐалгѐайчен Кулгалхочо Келаматанаькъан Махьмуд-ѐаьлас дег чура ловца баьккхар ишкол яьккхарашта, уж, дийша а баьнна, кердача вахара наькѐ тѐа боалаш хиларца, аьлар «Сердало» газетага вай республикан кулгалхочун кепайоазон болх лела-

«Хѐамсара бераш! Хѐамсара дай-ноаной, хѐехархой!

Дешара шу йистедаларца, аз даькѐаладувц шо!

Тѐхѐа йисар безае урокаш, зовне гургал бетта ха. Бакѐда хѐалха я — доккхагѐа дешара халонаш, лоархѐагѐа йола цѐха балха говзал харжар», —

аьлар Гѐалгѐай Республикан Кулгалхочо телеграм-канале.

Ше кердача, къонача ноахалга кхайкарал деш, кердача вахара наькѐ тѐа уж боалаш хиларца дувзадаь, Келаматанаькъан Махьмуд-ѐаьлас белгалдир, тахан дийша баьннарий йоккхий таронаш хилар, шоай вахара моттиг цар хѐалоацаргѐйола никѐ баьккха хилар.

Цо тѐахѐийхар къона мехкахой, цѐаккха а даьхача толамаш тѐа ца совцаш, шоашта хѐалхашка доккхий декхараш увтгадеш, уж кхоачашдара тѐакхувш хила, аьнна.

Боккхагѐболча дешархашта ловца баьккхар цо, ишкол йита дѐаболхача наькѐ тѐа аьттув хилба шун, ираз хилда шун, аьнна.

Дика толамаш дахарах

Султиганаькъан Йоакъап

Деррига балхаш, хила беззача боараме дѐахьоргдолаш, къахѐегаш да тѐо», — белгалду вай Мехкадас ший телеграм-канале. Геттара дика толамаш даьхад, ЕГРН оагѐонца дѐахьоча балхо. Палаташ тоадара болх 91,5%-га кѐаьчаб.

Республике реестра оагѐонца дѐахьоча балхах дийцар, мехка Росреестра кулгалдеча Скуфински Олегаца Москве дѐайихѐача кхетаче вай Мехкадас Келаматанаькъан Махьмуд-ѐаьлас.

«Тѐа республикѐра 71,3% гѐишлой балхаш, законага диллача, хила деззача беса дѐахьош да, 5,7% мара яц, регистрацеца бокѐо йоацаш латтараш. Падвугаш я из моттиг.

Мехкарча каьмино, Росреестра оагѐоно цѐхана дѐабихѐача балхо тоадаьд из гѐулакх. Республикѐрча кулгалхоша массахана гѐо лоаттадергда, наьха вахара хѐал, республикѐра бизнес тоаяра тѐхѐа кхеллача проекташта.

Газета бѐаь шу дизар дѐахо а дездеш да

Батайнаькъан Хѐава

Кѐаман юкѐрча газета бѐаь шу дизара цѐай дѐахо а дездеш да. Лаьрххѐа дола «Сердало» газета бѐаь шу дизара цѐай, вай республика меттаоттаяьча денца цѐхана

дезде лерхѐаш да. Кѐы тамаш елга а дац цунах, хѐана аьлча бѐаь шу яхар дукха ха я, цул совгѐа, «Сердало» газетага гѐолла шоай журналистий говзал лакхѐяраш а вайна дика бовзаш ба.

Таханарча денна этга даьнна газет да из, вай массане а юкѐра. Барчча ялхайтта оагѐув хѐара кѐира кепа тѐха цѐкъа аряккхар — из кѐезига болх бац. Цунна керте латт гѐалгѐай йоазох а дешарах а дика кхеташ бола нах. Цул

совгѐа, деррига газет гѐалгѐай меттала арадувлаш да.

Укх дѐношка НТРК, ГТРК журналисташа шоай декхар лаьрхѐар, «Сердало» газета къахѐегамхошца а цун кулгалхошца а къамаьл дарах, дагабовларах. Цѐха лаьрххѐа дола цѐай

хилча санна, хеталу телевидѐнера журналисташ хѐоашалгѐа баьккча, цѐха моллагѐа долча гѐулакха ухаш мичаб уж.

Газета болхлой а дог айденна бар, цар укх шин дийнахѐа шоай иштта хоза лерхѐам барах.

ДикагІбараш белгалбир

Коазой Мадина

Республикерча паччахьалкхено дІайихьача кхетаче белгалбир, кІоага чу ежа хинна кхо шу даьнна йиІиг кІалхарьяьккха болхло.

«Аьрзи» яхача наха оарцагІухача тоабан болхлоша дика чакхдаьккхар из гІулакх. Из хатар хиннад, укх бетта 27-ча дийнахьа Эккажъонгий-Юрта. Ялх метр кІоарга болча, коа баьллача кІоаг чу ежай кхо шу даьнна йиІиг.

Чехка оарцагІбийхача «Аьрзи» яхача, цу тайпарча хатарашта юкье гІо де ухача болхлоша бер сиха хьалдаьккхад. Из дика гІулакх карагІдаьннараш ба Жамболатаньякъан Іусмани КІацаньякъан Мухьмади. Вай мехкадас Келаматаньякъан Махьмуд-Іаьлас баьча соцамах, царна республикан паччахьалкхен хьалхара гІонча волча Йовлой Мухьмада майдилгаша, ахчеи, совгІаташи делар.

Росгвардейцаш белгалбир

Султиганьякъан Йоакъап

Украинерча тІема операциен юкье хиннача, Наьсарерча полка 37 доакъашхочоа орденаш, «Денал хиларах» яха майдилгашелар, Росгварде кертерча тІема-политически оагІонна кулгал деча инарал-лейтенанта Мощик Григоре. «Лакха майрал, денал гойташ латта бІухой, дІахойодача хана а иштта болаш чакхбаргхиларах теша лов сона. Полка гІулакх тоадеш, дІадаха низ хилба шун», — аьлар ший кьамаьла юкье Мощик Григоре.

Кхьбарашта дика масал долаш латтаргба уж денал дола вай кьаман кьонахий. Даьхе лораеш латтарий сий лакха хургда масасайолча хана. Доккха баркал оалаш кьамаьл дир инарал-лейтенанта царга. Шоашта тІадаькка декхараш диза кхоачашдеш, кьаман юхь ца йоаеш, чакхбала аьттув болаш, бахалба уж!

ГІалгІайчен волонтёраш дакъя лоацаш ба «СКФО лоІамхой вІашагІкхетача»

Гаьгенаькъан Марина

ГІалгІайчен лоІамхой тароний центра болхло, хатарах нах кІалхарбоахача Еригроссе студентий корпуса моттигерча штаба лоІамхой Кьарший-Черсий республике дІахьоча Кьилбаседа Кавказа кхетачен юкье дакъя лоацаш ба, аьлар «Серда-

ло» газетага ГІалгІай Республикан РІД болхлоша.

«Цу тайпара вІашагІкхетар хІара шера хулаш да. Цо таро лу Кавказерча лоІамхой болх дегІабоалабе а, керда наькъаш лаха а. ДукхагІча даькье, из тІаберзабаь ба чоалханерча хьале нийсбеннарашта новкьостал

дара. Иштта кхетаченаш дІахьоча хана, доакъашхой Іомалу лорий хьалхара гІо де, лоІамхой болх кхы тІа чоагІбе, кердадараш Іомаде. Диь дийнахьа дІахьош хиннача балха юкье СКФО даькь тІара 150 доакъашхо гулвелар».

ЛоІамхой кхетаче хьаеллаш, кьамаьл дир Кьарший-Черсий Паччахьалкхен кулгалхочо Бу-

гаев Дмитре, Алботов Роберта. ТІехьарвар цїи ялара кхерамзлен болх вІашагІболлара йола кхетаченаш дІахьоча даькь тІа Кьарший-Черсий Республикан урхаллен кулгалхо ва, иштта цига вена хилар цу республикан тІема комиссар Белобородов Сергей», — аьлар ГІалгІайчен лоІамхой центре.

Шоай говзал дІахьокхаш ба вай студенташ

Гаьгенаькъан Марина

«Кадр» яхача архитектурни колледже дешаш бола вай студенташ, «Таврида» яхача говзал гойтача проекташка гІолла, шоашта фу карагІдоал дІахьокхаш, басарашца куц хувцаш, хоза тоаде лаьрхІа ба Крымера цІа.

Из хоам тхога бу кагирхой гІулакхех йолча комитета болхлоша.

«АРТ. Даьхе» яхача проекто вІашагІтехаб, боккхача мехка чуйоагІаца тайп-тайпарча моттигашкара лакха начІал дола дизайнераш, суртанчаш.

Вай мехка истори, культура юкьеолоацаш, хоза болх ба республикерча говзанчаша дІаболабаь. «Таврида АРТ» яхача фестивалехь хьахьокхаргда говзача балхаца кийчдаь ценош. Из хургда, ахкан тІехьарча бетта 17-ча, 21-ча деношка. Болх дІаболабаьб.

Барахьежача хІара сага дег

чу юсаргІола хозал кхоллаш боахк студенташ. Таханарча дийнахьа кийчдеш латт сурт, цул тІехьагІа, архитектурни колледже дешаш болча вай мехкахоша цІен тІа ІотІадуларгда из», — дийцар тхога республикерча КДМ болхло волча Хантиганьякъан Заьлмахас.

Бийкар тѣххъара гургал

Гарчакханаъкъан Сали

Ух деношка вайцигарча ишколашка бийкар тѣххъара гургал. Бѣаш бола дийша баънна кѣанкаши йиѣгаша къѣстар шоашта 11 шера шоллагѣ цѣа хинна лаътгача ишколашцара. Цу тѣйпара моттиг хилар Сурхо тѣрча ийс шера дешача ишколе а.

Ткъѣ ялхайтга саг къѣсташ вар шоай хиннача хѣхархошцара а ишколацара а, хѣана аьлча царех цѣабарш дѣао деша гѣоргѣа колледжашка, вожаш, кхыча ишколашка дѣа а баха, яккха езаш ба цѣхъйтга класс.

Укх тѣххъарча хана, дикка хало эзар цигарча дешархоша а хѣхархоша а, хѣана аьлча цар хинна къѣнара ишкол дѣа а яккха, кердар хъалѣе йолаѣяр. Цудухъа Сурхо тѣрча № 1 йолча иш-

коле Ючубаха бийзар цар. Цул совгѣа, цу юртарча № 3 йолча ишколе гѣишлон балхаш доладича, цигара дешархой а Ючубаъкар ювцача иш-

коле. Вешта аьлча, кхо ишкол яр цѣхан фусаме дешаш хиннараш. Укх шера тов бетта цѣхъоалагѣа дийнахъа хъаелла тарлуш я хъалѣеш а тоаеш

а латта Сурхо тѣрча ишколаш, теша безам ба цигара дешархой паргѣатабаргхиларах.

Ийс шера деша ишкол яккхарашта юкѣе ба, деша-

ра тѣхъа доккхий толамаш доахаш, кѣоарга хъѣкъалаш гойташ хъѣбаъхка дешархой. Царех цѣабараш бе-бѣча Илмашта хетаяъча олимпиадашка коталонаш яхъа ба. Масала, дика дешаш ийс класс чакхъѣккхай Исмейланаъкъан Линас, Исмейланаъкъан Хадижас, Овшанаъкъан Раянас, Тоачанаъкъан Раянас, Къѣостой Хадижас, кхычар.

Царга ма хулла дикагѣа дешийта гѣрташ, вахарах а Илмаех а бола кхетам лакхбе гѣрташ, хъѣбаъхкаб итгаш бола хѣхархой. Царна юкѣе ба эрсий мотт, литература хѣхаш бола Йовлой (Овшанаъкъан) Мухъамада Марем, Дударанаъкъан Байѣала Радимхан, Загѣенаъкъан Яхъѣяй Мадина, Овшанаъкъан Ахъмада Лида, Муцолганаъкъан Заъудина Хѣарон, Джандиганаъкъан Васамбика Лейла, Налганаъкъан ѣалаудина Паътѣамат, Котанаъкъан Ахъмада Салман, Дударанаъкъан Аюпа Лида, Овшанаъкъан Ахъмада Аьсет, Исмейланаъкъан Къурейша Милана а Паътѣамат а, кхыбараш. Цу ишколан керте латгаш, укх массехк шера цун болх тоабе гѣрташ, хъѣаогѣа директор Хидренаъкъан Мухтара Люба.

Тѣххъара гургал бека ди цѣай санна дездеш дале а, сагото хет дешархой а хѣхархой а йовхъамаш: дикача дешархошцара къѣстар новкъа да хѣхархошта, хѣана аьлча йѣаьххача хана, уж лертгѣа кхебе гѣрташ дукха хъинар, низ дѣабеннаб цар. Иштга хала да дешархошта а шоай гѣулакха ураэтга, кѣаьд ца луш лаътгача хѣхархошца, хъамсарча ишколаца къѣста.

Бийкар тѣххъара гургал, из тоха бокѣо еннаяр 9 «а» класса дешархоцоа Булгучанаъкъан Илзаи 1 «а» класса дешархоцоа Овшанаъкъан Маремаи. Дѣахо боккханикъ, дешара лакхаленаш я кѣанкашка а йиѣгашка а хъѣжаш. Аьттув балба цар шоай дикача уѣлашка кхача!

Салоѣа, дарбаш дѣча моттиге дика къѣахъег

Гаьгенаъкъан Марина

Укх тѣххъарча пхе бетта, 150 совгѣа сага аьттув баъннаб, ветеранашта лаърхѣа долча цѣагѣа салаѣа баха.

«Ветеранашта лаърхѣа долча цѣагѣа, унахѣено метѣайоалае эшаш мел дола хѣама долаш да. Кардиологаш, невропатологаш, психотерапевташ ба цига хъожаш; цул совгѣа, физический культуран кабинет я. Беррига лораш шоай болх дика бовзаш, дика кхеташ ба», — йоах тхога бенача хоамо. «Хъун юкѣе, гѣтара хозача моттиге улл ветераний цѣа.

Мел эшача хѣаманца, хоза ѣалашдаьд из. Гѣттара раъза болаш цѣаболх, цига салоѣаш хиннараш», — белгалдир къѣхъегама гѣулакхех йолча министрствонна кулгал дѣча Мутѣаланаъкъан Хъѣжбикара.

Даьттагѣрча юрта совете кхетаче хилар

Гаьгенаъкъан Марина

Даьттагѣа оалача юрта кхетаче хилар моттигерча депутаташца, аьлар «Сердало» газѣтага Шолжа-Кхалерча депутатий совета кѣпайоазон болх лѣлабераша.

«Керттера дувца оттадаь хинна дош дар Даьттагѣан устава юкѣе хувцамаш дар. Моттигерча депутаташа кхадж тассарца кердадараш тѣатоха лаърхѣар. Кхетаче чакхѣоалаш, дукхача депутаташта дика къѣхъегаарах, балха говзал лакха хиларах, грамоташ елар», — йоах хоамо.

Кхелатанзабарий бокъонаш лараеш я «Тешама телефон»

Султиганькъан Йоакъап

ГалгІайчен доал деча дакъкъ тІа «тешама телефонаш» я болх беш, кхелатанзабарий бокъонаш лораеш. Тайп-тайпара ханарча наьха таро я, кхелатанзабарий бокъонаш телхаеш дола хьал шоашта гучадоале, сихха цу телефонах хоам бе. Иштта ГалгІайчен Шолжа-Кхале цу гІулакха лаьрхІа «ЙІайха лини» яха кхелатанзабарашта доал дара, тІахьожам лоаттабара йолча органиий телефон я, аьлар «Сердало» газетата доал деча дакъкъ тІарча болхлоша.

«ЙІайхача лини» телефон номераш я: 8(873) 472-27-90, 8(928) 790 95-58. Дас-нанас шоай декхар кхоачаш ца деш хуле, кхелатанзабарашта кхетам балара, уж леладара (цу берашта доал де эттача наха шоай декхараш кхоачашдеш ца хуле), берашка къызал яхьаш хуле, цу номерех телефон хьатоха еза», - йоах хьабайтача хоамо.

Бахархошта хьалхадоккх, «тешама телефонах» цар даькъамаьл 100% къайлади-хьа хургда. ХІаравар бокъо йолаш ва моллагІа дагае-хача (ший йоацача) цІерах из хоам бе. Керттердар даберашта е кхелатанзабарашта духьала деш дола зулам юхатохар.

ХьалхагІа «Сердало» газето хоам баьбар, ГалгІай Республика, Магас столицан кхелатанзабарий гІулакхех йолча комиссе балхах, хьалхарча аргІагІа цар бокъонаш лораяра дешдар дувцаш.

ГалгІайчен ишколашка дагІача берашта; «Культурах, Даьхенах» лаьца дийцар

Гаьгенаькъан Мартина

ГалгІайчен Оалкаме, «Культурах, Даьхенах» лаьца къамаьл хилар, аьлар «Сердало» газета корреспондентага.

«Кхетаче дІайихьар Оалка-

марча культуран цІагІа. Цига ладувгІаш хиннача бераша шоай сурташ кийчдаьдар. Культуран цІен методист йолча Хьулахой ПаьтІамата берашта дийцар Даьхенах, из цхьан сага санна, массане а боча хила езарах», — аьлар культуран цІагІа.

Белгалде дезаш да, культуран цІагІа цу тайпара кхетаченаш каст-каста дешархошца еш хилар.

«Ший Даьхенцара безам совбоаккхаш, Росселуш бола кхетам массаза а хиннаб лерхІаме. ЗІамага долча хана денз, шоай

Даьхе езаргІолаш, хьалкхеду вай бераш. Из царна шоаш мел бах а иштта дег чу бус. Цул совгІа, вахарца дувзадена зулам леладерашца къовсам лоаттабара а накъадоал из», — аьлар Оалкамарча культуран цІен методиста Хьулахой ПаьтІамата

Наркотикаш — доккха зулам

ГІазданаькъан Ахьмад

Кердача Редантерча культуран цІагІа дІайихьар, «Аз вахар хорж» яха берашцара кхетаче.

Гулбеннача дешархошта дийцар, наркотик яхача дохьажо толхадеча вахарах, цо доадеча кагирхой ира-

зах. «Таханарча дийнахьа, из бІеха гІулакх геттара даьржад вайна юкъе.

Къонабарий вахар хІалакдеш латт цу дохьажо, дукха ба цо боабаьраш. Цу унзарча хІаманна духьала къовсам лоаттабе беза вай массане. Вай дерригаш оарцагІадала дезаш, доккха во да наркотик! Кхувш латта-

рашца массахана кхетаченаш дІакахьа еза, из дош дувцаш. Цу зулама никъ хоадабе беза вайна юкъера», - культуран цІен болхло йолча Хамхой Іашата ма дарра дийцар берашта цу хьакъехьа. Цкъа цу наькъ тІа ваьнна, ший вахар толхадаяча сага хала хургда, хьалха мо тешаме саг хинна, наха юкъе дІаотта.

Зуламхочоа боагІаш бола бехк бергба

Султиганькъан Йоакъап

Шолжа-Шахьарерча МВД болхлошта гучаваьлар, наха юкъе наркотик яха дохьаж доаржадеш лела зуламхо. «Шахьарерча Іаьдала болхлоша дІалаьцар, наркотикаца базар еш лийна 17 шу даьнна вахархо», — йоах тхога бенача хоамо. Эбарга-Юрта лийнача цу сага кисара хьаяькхар наркотик.

Из йохка лаьрхІа волаш араваьнна «баьри», майрра ший бІеха гІулакх чакхдакка безам болаш хиннав. Из саг хІанз Іаьдала болхлой кара ва. Тохкамо болх дІахохьош, цу бІехача базара юкъе хинна кхьбола зуламхой гучабоахаш ба МВД къахьегамхой.

Маьхаш ийлу, алапи меттагІдалац

Іарчакханаькъан Сали

Дикка ха я къахъегача наьха алапи меттагІ ца доала, бакь-да цу юкьа дуарг мел долча хІаманнеи (цІилеторгашкареи ту-хагареи дІаволавенна), тІадувхарг мел долча хІаманнеи маьхаш ІотІакхийттад. Цудухъа денгара ди мел доал, ваха халагІа хул, хъаэца алапи мичахъа дІадохийтаргдар-те яха уйлаш е езаш хул балха саг: цІа дергдар, барзкъа кердадоаккхаргдар, до-алла декхар дІалургдар, машен эцаргъяр — кхы а массагІа эшаш хул ваха-ча моттиге.

Дикка ха яр нах дІа-юха кхувлача «газелашта» мах тІа ца кхеташ латта. Ишта а кІезига ахча дацар царех дІалуш хиннар. Масала, Сурхо тІара Наьсаре водарг 30 сом Іодилла дезар, Наьсарера Сипсой-ГІалий тІа водарг — 50 сом, Магасера Наьсаре водарг 25 сом до-аккхар. ДІадахача кІира из гІулакх хувцаденнад. Сурхо тІа водарг 40 сом Іодилла деза, хьалваха юхавоагІарг 80 сом хул цох. ХІара дий-нахъа балха уаха сага наь-къа дІадода 2400 сом. Ишт-тал тела дезаргда ГІалий-Юрта водачун а Пхьилекь-онгий-Юрта водачун а, кх. дІ.

Сипсой-ГІалий тІа е МагІалбике ваха везачун цхьадола гІулакхаш кхоа-чаш ца хулаш диса а тарлу, хІана аьлча цу тайпара мах телаш (кІезигагІа дале 60 сом), хІара дийнахъа из никь бе массане таро яц. Магасе ухачар хІанзчул тІехьагІа 30 сом тела дезаргда, ГІалий тІа (Наьсаре) «газелаца» цхъа остановка воде 25 сом Іодилла деза. Лоацца аьлча, саг паргІатаваргволаш хІама дац хІанз вайци-га эттар. Іаьдала авто-бусашта хІанзарчоа мах тІакхийттабац, бакь-да цхъайолча моттигаш-ка уж лерттІа а шоай хан-нахъа а лелаш цахилар ба-хъан долаш, безам бале а беце а «газелаца» ваха ве-зача е такси лаца езача дІатІакхоачаву наькъа ара-ваьнна саг. ХІанзарчоа гІадваха хІама дац е «газе-лаш» а е автобусаш а лелар-ца дувзаденна, цхъанне мах айбаьб, вожаш шоай ханна-хъа хаахац.

ГІулакх хІанз мо гаьна-доалаш а чоалханедерзаш а хуле, гІаш лийлача дикагІа долаш да гІалгІай гІулакх, амма уж балха дІа маца кхоачаргба-м хац сона.

Къахъегама тІера саг, массарна масал да

Султиганаькъан Йоакъап

Ший балха тІера а бехктокхаме а волаш, къахъегаш вола саг, наха масал хинна дІаоттаргва, кхувш йоагІаца тІехъено цунгара дика гІулакхаш хъаэцаргда.

Цунах дийцар ГІалгІай Рес-публикан кулгалхочо Кела-матаанаькъан Махьмуд-Іаьлас, шахъарий, юртий кулгалхош-ца кхетаче яьча хана.

Махьмуд-Іаьлас аьлар, ший

болх дика а бехктокхаме а дІахьош вола саг белгалвеш хила веза, цо доахаш дола то-ламаш довзаш хила деза. Цох хоам бир «Сердало» газета-га мехка кулгалхочун зарбан болх лелабераша.

«Къахъегамо, ше волча балха вайза а ца Іеш, берри-гача наха вовзаш хила веза», — аьлар Келаматанаькъан Махьмуд-Іаьлас.

Цо белгалдир, къахъегамо-хочун болх массаза а мах от-табеш а лоархІаш а хила беза,

аьнна.

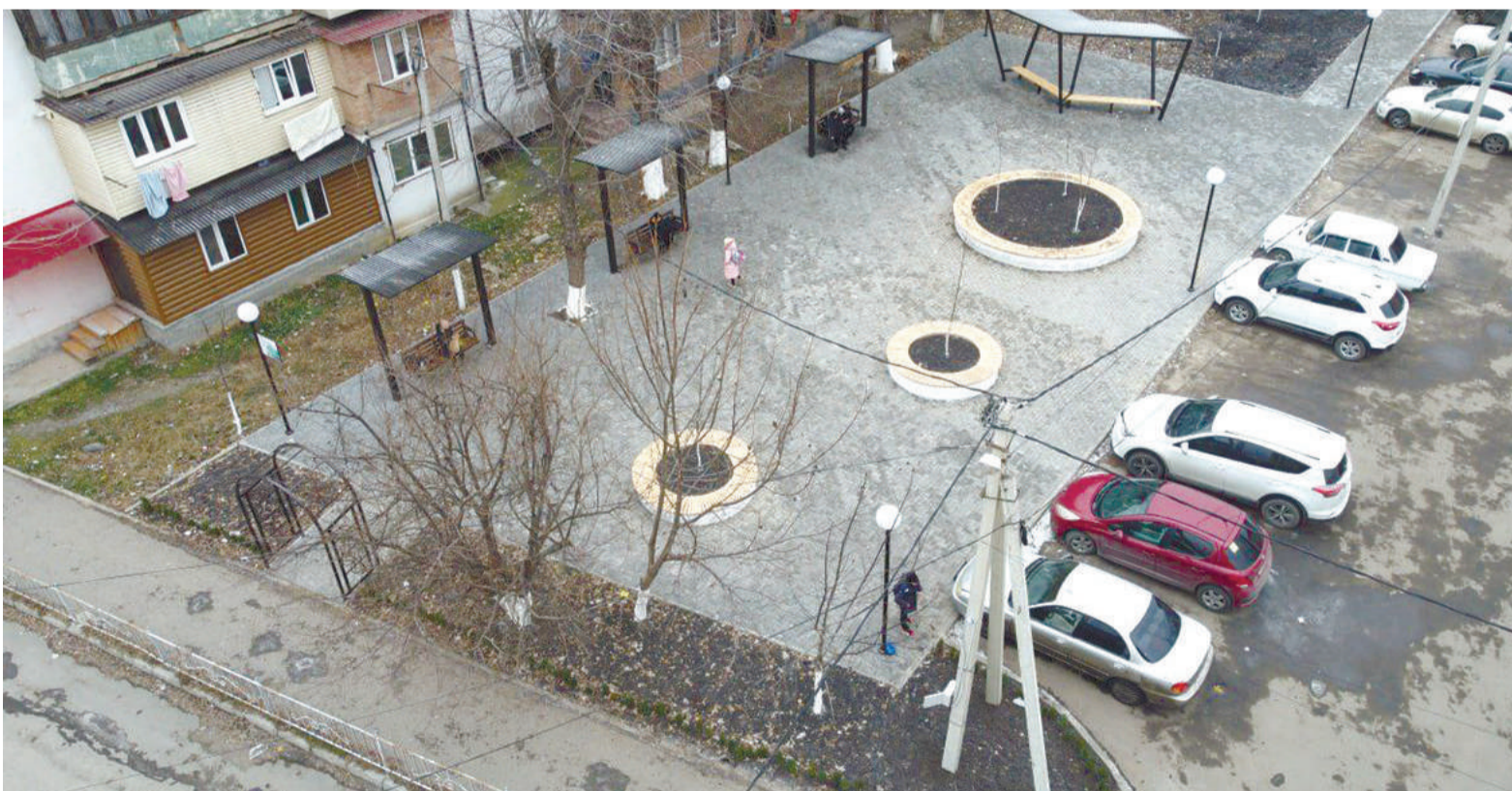
Къаьстта уж мо нах бахъан долаш, цар балха говзал лакха хиларах, шоашта хьалхашка латтача декхарашца уж бехктокхаме хиларах, ерригача паччахьалкхен а иштта белг-галарча мехка а экономика дегІайоагІа. Мах баь варгво-аца саг ва лерттІа хьехамча вар, шийна тІехъа гІулакх до-взаш вола саг кийчвеш вар, керда къахъегамохой хургбола ноахал кхеде ховш вар.

Цудухъа цу тайпара тола-

маш дахара къаьнара Іадаташ сомадаха деза вай; сийлен улга тІа цу наьха толамаш а уж шоаш а гуш хургболаш.

Республикан шахъарий, юртий кулгалхошта хьалха-даьккхар, цу дешага хъажар, дуккхача адамаша цхъаца-болча наьха цІераш яхарга ладувгІар.

Иштта из декхар кхоачаш-дара, моттигерча министрий кабинето а ший аргІагІа боагІаш бола болх бергба.

Наьсаре тоаяра тІехъа кхадж тоссаш ба

Батайнаькъан Хъава

«Шахъара дика хьалаш» яха къаман проект кхоачашъ-еш, тоадергдола доазув хъа-хоржаш, кхадж тассара болх дІаболабича денз, 9 550 сага

кхадж тессаб.

Белгалдаьккхача ийс доазон-на юкьера хьалхарчарех ба Аьл-тий-Юрта Іарчакханаькъан урам. Цунна тІехъа кхадж тес-сараш ва 2 072 саг. Оаха бар-

кал оал шахъара бахархош-та, цар цу балха дика дакъа лацарах, иштта кхы а ший оаз дІаяланзавар тІахьех цу гІулакха юкье дакъа лацара. Оаш хъахаржарга хъежжа хург-да вай шахъара хоза куц!

Наьсархой таро я, 2024 шера кхоачашъе лерхІаца ийс про-ектах ворхІ проект хъахаржа. Цига дакъа лаца йиш я сайта-га гІолла za.gorodsreda.ru — аьлар Наьсарен администраце викало.

Хъажол деш, ГалгIайчера Джидде миха кема гIоргда

ГIазданаькъан Ахьмад

Карарча шера
ГалгIайчера нах хъажол
де болхача хана, цар таро
хургъя Джидде додача
миха кемаца баха.

Боинг 737-900 яха
фецара кема аьтин-
га бетта ийслагIча денгара
барайттлагIча денга кхач-
чалца «Магас» аэропортера
дIадодаш хургда.

Цунах «Сердало» газета-
га дийцар моттигерча таьра-
хий деГIаяра, промышлен-
ности Министерстве.

ЮхайоагIаш йола рейсаш
хургъя Мадинатера. Хъа-
жол деча юкъя ГалгIайчера
цъхайттаза гIоргда миха
кема, хIаране тIа 200 гарг-
га саг волаш. Юкъяра хъай-
цача, ГалгIайчера миха ке-
маца ваха таро йолаш ва
2,2 эзар саг», — аьлар тхоца
къамаьл даьчо.

Наьсарен вахара- коммунальни болхлой шахьар цIенъе дага ба

Батайнаькъан Хъава

Вахара-коммунальни
болхлой хIара Гуйрийна
арабоал шахьар тIа ло-
стам бе. Из тоаеш, хозъ-
еш дола балхаш ду цар.
Хийла го йишя, Гуйрийна
нах балха хъабоагIача
хана, массанахьара нув-
хаш дIайоахаш, новраш
хьокхаш боахка болх-
лой. Къаьстта кхалнах
дукхагIа а хул царна
юкье. Геттара йокьал
лаьтта, дом айлуш ха
енача хана, массанахьа
урамашка хий тега хул.

ЛаьрххIа йола техни-
ка арайоал, массанахьа
хий тоха, урамаш, наь-
къаш цIенде, нувхех хъа-
лийза контейнераш йоас-
сае. ЦIенача Гуйренгара
дIадолалу наьсархой
аргIанара вахара ди.

ГалгIайчен студенташа дакъа лаьцар «Дагалоаттама беш» дIайогIача

ГIазданаькъан Ахьмад

ГалгIай паччахьалкхен
университета студенташа
дакъа лаьцар «Дагалоатта-
ма беш» яхача Ерригрос-
се болама юкье. Цу гулак-
ха юстара боацаш, дакъа
лоацаш хиннача кагирхой
къахьегамца дIаегIа гаь-
наш, сигала кхоачаш хIана
яц аьнна хеталуш, лакха
урагIяхар. Уж я дака, къо-
ахка, хьеха, даттай гаьнаш.

«Дагалоаттама беш»
дIайогIар дувзадenna дар
Сийлахь-боккхача Даьй-
мехка тIема шерашка бей-
нарий сийна 27 милли-

он га дIайогIарца. Из вай
мехка, дукхача хана денз,
Iадат хинна дIаэтгад,
вай боккхагIар ноахала
карагIдаьннар диццадара,
хIаранех дола истори вай де-
залашка кхоачаргдолаш деш
да из.

ДIаегIача гаьнаша тешал
ду, Даьймехка лира тIом
лаьтгача шерашка вай май-
рача бIухоша яьккха корта-
мукъале йицъеш цахилара.

«Къонача гаьнаша дагайо-
хийтаргъя вайна лаьрххIача
операце дакъа лоацаш хин-
нача бIухой цIераш», —
аьлар «Сердало» газетага,
ГалгIайчен паччахьалкхен
университете.

Дешара моттигаш терроризмаца къовсам лоаттабе кийча йий хьожаш ба

Султиганаькъан Йоакъап

Ахкан зама тIакхоачаш хи-
ларца, хIара шера санна,
ГалгIайчен ишколашка,
кхийолча къахьегамца мот-
тигех тара, терроризмаца
къовсам лоаттабара, цIера
кхерамзленна Iалашо яра
хьал миштад хьож. Цу тай-
пара дола хьал мишта латт
хара, аргIанара тIахьожам
дIабихьар Илдарха-ГIалий
гIарча дешара фусамаш-
ка. Ишколай даькъ тIа
ахкан замаз берашка
салоийтаргдолаш, кийчо
еш я, аьлар «Сердало» газе-
тага моттигерча хьакима-
ша.

«Цу лоарIхамеча кхетаче
дакъа лоацаш вар Илдарха-
ГIалан кулгалхочун гIонча
(АТК секретарь), Росгварде

викалаш, Илдарха-ГIалий тIа
гIолла йолча Россе ОМВД,
ГалгIай Республикан Шол-
жа-Шахьарерча, Илдарха-
ГIалий гIарча, Шолжа а
ЖIайрахьа а кхалешкарча
Россе МЧС балха тIахьожам
лоаттабеча, хатараш ца хи-
лийта дагахьа болх дIахьош
йолча отделий викалаш», —
йоах хъабайтача хоамо.

Цу тайпара къамаьл хин-
начул тIехьагIа, терроризма-
ца къовсам лоаттабара, цIи
ялара кхерамзлен Iалашо
яра болча балха юкье нийс-
денна кхоачамбоацараш
белгалдаьхар, уж дIадахара
йола ха а оттайир, де дезар
хьалха а даьккхар.

Иштга гулбеннараша
ладийгIар, нагахьа санна
терроризмаца къовсам лоат-
табе безаш е цIи яьнна кхе-
раме хьал отте, де дезачунга.

ГалгІайче ЙоагІаргья, Халкъашта ЮкЪерча Преме Викал (Амбассадор)

Гаьгенакъан Мартина

ГалгІайче ЙоагІаргья
#ВАЙ ЦХЪАНА-2023 яча
Халкъашта юкЪерча преме
викал (амбассадор), аьлар
«Сердало» газета корре-
спондентага ГалгІай Рес-
публика Лоамхой таро-
ний центра зарбан болх
лелабераша.

«Ростовски областера
Гладкоскок Юлия ЙоагІаш хи-
ларах, ГалгІайчен Лоамхой
тароний центро майгсела
бетта 22-ча дийнахьа пресс-
конференци дІаяхьа лархІад,
цига дувца оттадаь керте-
ра дош да хургдола СовгІат.
Кхетаче дІаяхьа лерхІ «Теле-
мост» яча шойла дІа-юха
гуч болча кепара. Из кхета-
че дІайолаергья 12:00 сахьат
даьлча.

Конкурса доакъашхош-
та довзаргда, #ВАЙ ЦХЪА-
НА яча Халкъашта юкЪ-
ерча преме эггара чІоагІа
лоархІаш йола темаш
малагІаш я, яхь хьалаш,
программа кЪоачьшара де
дезар. Цул совгІа, Юляс хьал-
хадохаргда кагирхой проекта
лерхІам, социально-культур-
ни оагІонна из Іаткъаш хилар
яхараш санна дола хІамаш.
ДІа-юха гуча кепара дІахьош
йолча кхетачен дІаязбар хург-
да ГалгІай Республикан РЦД
укх номерах, 89287466481»,
— аьлар хоамо.

ГалгІай мотт дикагІа ховраш белгалбаьлар

Шин дийнахьа ТІой-Юртара
№ 4 йолча юкЪерча ишколе
ший болх дІабихьар галгІай
меттахи литературахи йолча
Наьсарен-Кхалерча олимпиа-
до. Укх шера цІаккха ца хин-
нача тайпара дукха бар цунна
юкЪе дакъа лоацаш хинна
7-11-ча классашка багІа деш-
архой. Духхьал 8-ча классера
40 гаргга саг вар шой низаш,
хьаькъалаш тахка вена.

Цхьан классе дІа ца хув-
шаш, шин даькъа бекъа бийзар
уж. Беррига доакъашхой акти-
ви зале цхьана вІашагІхеташ,
дабалабир цар шой болх. Цар
аьттув балар ловш, къамаьл дир
хьехархоша, директораша, Наь-
сарен дешара урхаллен а мето-
дически цхьанкхетара а болх-
лоша.

Хьалхарча дийнахьа дешар-
хой кЪовсабелар наьна мет-
тах йолча яхьашка. Берий ха-
нашка, Іилма Јомадеш гаь-
набаларга хьежжа, чоалха-
не дар царна хьалхашка лаьт-
та декхараш. Масала, йоазон-
цара хьайцача цхьан даькъа
юкЪе мел дола гІалаташ хьа-
лаха, тоаде дезар. Аз айса да-
гардича, 8-ча деша багІаца
кІаьнкаштеи йиІагаштеи ден-
нача йоазонна юкЪе 35 гІалат
дар. Цул тІехьагІа, ци тилла
езар корта боацача текстах.
Иштта кхоачашде дезача дек-
харашта чудоагІар укх тайпара
декхараш: предложенена син-
таксически тохкам бар, цхьан
деша фонетически тохкам бар,
иштта морфологически тох-
кам бар, дІаязье езар кулгий
пІелгий цІераш, йоазонна юкЪ-
ера хьалаха дезар ялх цхьанк-
хийтта дешаш, предложенеш
оттае езар шой маІанга хьеж-
жа дешаш юкЪехувлаш (алк-
хашк, халбате, ординг, чІибал,
товгІа, ерд), кІиран деной
цІераш дІаязье езар, нийса
Јооттаде дезар кЪоастора Ъ, Ь
хьаракаш. ТІехьара дешар-
хошта тІадуллаш хинна декхар

дар, вай даьй хозача гІулакхех
е гІалгІай меттах йоккха йоаца
сочинени язьяр.

Дуккха дешархой дика
лоархІабир шоашта хьалхаш-
ка латгача декхарех, хІаьта а
царна юкЪе бар кЪаьстга бел-
галбаьнараш. Цар хьалха-
ра моттигаш яьхар, наьна мотт
шоашта дика ховлга гойташ.
ВорхІагІаца классашка дагІаца
берашта юкЪе толаш хилар Те-
марханаькъан Ислам (№ 4 йола
ПхьилекЪонгий-Юртара ишкол),
Хамхой Софийт (ТІой-Юртара
№ 1 йола ишкол-берий беш);
бархІагІаца дешарашта юкЪе
котбаьлар Овшанаькъан Аниса
(Сурхо тІара ийс шера деша
ишкол), Овшанаькъан Хатимат
(Сурхо тІара № 2 йола юкЪе-
ра ишкол), Гаданаькъан Амина
(ТІой-Юртара № 4 йола ишкол);
ийслагІаца классе хьалхара мот-
тигаш яьхар ПІанажанаькъан
Јасминас (Іаьлий-Юртара №
1 йола ишкол), Баренаькъан
Аминас (Јандарера № 3 йола
ишкол); иттІагІаца классе хьал-
харчар мугІар тІа хилар Веда-
жанаькъан София (ПхьилекЪ-
онгий-Юртара № 4 йола юкЪера

ишкол), Баренаькъан Хьава (Јан-
дарера № 3 йола ишкол). Укх
шера ишкол яьккха боалача
11-ча классе багІаца кІаьнкашта,
йиІагашта юкЪе кЪаьстга бел-
галбаьлар Озанаькъан Мадина
(ТІой-Юртара № 3 йола юкЪе-
ра ишкол), Јанданаькъан Инес-
са (ТІой-Юртара № 4 йола юкЪе-
ра ишкол).

ШоллагІаца дийнахьа яхь яьр-
жар къаман литература дикагІа
ховрашта юкЪе. Цига а дешар-
хошта хьалхашка латтар бе-
хаттараш, тІадулларах, йоазон
болх кхоллар. Цу кЪовсамаш-
ка котбаьлар: 7 класс — ПхьилекЪ-
онгий Алия (ПхьилекЪонгий-
Юртара № 1 йола ишкол),
Исмейланаькъан Іайна (Сурхо
тІара ийс шера деша ишкол); 8
класс — Албохчанаькъан Хьава
(Іаьлий-Юртара ийс шера деша
ишкол), Іаьленаькъан Мадина
(ПхьилекЪонгий-Юртара №
4 йола ишкол); 9 класс — Ба-
ренаькъан Амина (Јандарера
№ 3 йола ишкол), Олигань-
къан ПаьтІамат (ТІой-Юртара
№ 4 йола ишкол); 10 класс —
Хьашанаькъан Адам (Јоаман
кадетий корпус), Ужахьанаь-

къан Ахьмадхан (ТІой-Юртара
№ 4 йола ишкол); 11 класс —
Гаданаькъан ИбрахІим (ТІой-
Юртара № 4 йола ишкол), Оза-
наькъан Мадина (ТІой-Юртара
№ 3 йола ишкол).

Хьагучох, наьна метта, лите-
ратуран хьехархоша дика кЪа-
хьийгадар цу яхьашка шой
дешархой кийчбеш. Бакъда
карагІаьнначох кхоачам баь Іе
йиш яц, тахан воча ден тІа этта
гІалгІай мотт ма хулла дийн-
беш, кхувшбоагІарашта юкЪе
боаржабеш, кхы а дукха кЪа-
хьага деза.

Олимпиада кийчъеш, кЪа-
хьийгадар хьехархоша, Наь-
сарен-Кхалерча методически
цхьанкхетара кулгалхоша, Наь-
сарен дешара урхаллен болх-
лоша. Царна юкЪе яр Овшанаь-
къан Хадижат, Султиганаькъан
Зарема, Зурабанаькъан Мадина,
Жименаькъан Лейла, кхы-
бараш. КЪаьстга баркал ала
лов, ТІой-Юртара № 4 йолча
юкЪерча ишколан кулгалхо-
чоа Манкенаькъан Йоакъапа,
яхьаш дІаяхьара ше доал деча
ишколе моттиг яларах а мел
эша хьалаш хьакхолларах а.

ЭккажкЪонгий- Юрта Шолжах Тилла ТІий Тоадеш Латт

ЭккажкЪонгий-Юрта Шол-
жах тилла дола тІий тоа-
деш латт. Из 96 метр дІаьха
да. «Кхерамзлен дика наь-
къаш» яча къаман про-
ектах беш ба из болх,
аьлар «Сердало» газетага
ГалгІай Республикан авто-
дора Министерствон зарбан
болх лелабераша.

«Карарча хана даь даь-
нна балхаш: тІий хьаллоацаш
дола деррига бІоагІий ЈодегІад,
ЈохерцаргІоацаш берда йишох
чІоагІаьй, юкЪера моттигаш
чІоагІаьш биь бІоагІа ЈодегІаб»,
— аьлар наькъашдекхараша.

Из гІишло яь яргья
хьатІабоагІаца бетта.

Республико дезду керда цIай — гIалгIай гIалай Ди

Батайнакъан Хъава

ГIалгIайче дезду республикан керда цIай — гIалгIай гIалай Ди.

Духъашха из дездир 2022 шера, хIаьта из цIай чIоагIдир дIадахача шера мехка кулгалхочо Келаматанакъан Махъмуд-ГIаьлас.

Амар тIа белгалдаь латгача беса, хIара шера маьтсела бетта кхоалагIча шоатта денна дездеш да из.

Республикан бахархошта лоархIамедар да, гIалгIай яха къаман цIи гIала (башня) яхача цIерагара хъайоагIаш хилар. МаIан дича, царех хул гIалашка баха нах.

Фестивале дакъа лаьцар «Сийго»

ГIазданакъан Ахъмад

Ерригача Россе миIингашкарча дакъа лоацаш йолча йоккхача фестивала яхъашка даха

хилар Эбарга-Юртарча культуран цIен «Сийг» яхача ансамбла юкьера бераш. Астрахане дIахъош хиннача фестивале, Россе тайп-тайпарча кагирхой тоабаш а Донецкера

бераш а дар, шоай начIал гойташ.

«Сийг» котбаьннарашта юкьеяханзар. Хьалхарча лагIаш тIа баьлар, АьдагIера, Селий мехка-

ра, Ростоведа баьккараш. Хьалхабаьннарах беце а, цига дакъа лацар накъадаргда царна дIахо дIайодача хана», — аьлар къаман кхоллама цIенна кулгал деча Котанакъан Марема.

Чоалханерча новкъа

Ший балха мутIахъа йолаш

Батайнакъан Хъава

Ер шу хьехархочун, хьехамчан да, аьнна, кхайкадаь хиларца; бувца догдагIа вай республике кхетам балара тIехъа къахъегаш хъабоагIараш. Царгара доала беркат да тахан вайцига меттел, республикал ара хъа а.

Хьехархочун атта боацача къахъегама шоай эггара хозагIа, къонагIа йола ха дIалуш, хъабоагIа вай хьехархой. Уж ба вай къаман къонгаш, мехкарий. Царех цаI я Наьсарерча номер 3 йолча ишкола хьехархо йола Дебаранакъан Абукара йоI Хади. Из яьй 1970-ча шера, наджгоанцхой бетта вурийтIагIча дийнахъа, ЖIайрахъ яхача лоаман юрта. Буро магIарча Чернореченски яхача юрта цIхьоалагIча классе деша йода из 1977-ча шера. Цига дий шера дийшачул тIехъагIа, дешара фусам хувца езаш хул. Из дIахо деша йода ДIаьха Дукъ (къух) оалача юртарча ишколе. 1987-ча шера из ишкол, дика дешаш, чакхIоаккх цо. Вайна дика ховш ма дий, ишколе вагIача хана дукха нешаш, новкъостий хулилга. Хийла ший цIеньюкьерча сагаца санна дагавоалаш, шийга дар декъаш, вIаший ца гуш ха яьккхача из дукха хеташ, йоагIа ишколера ханаш. Иштгача хана, из деррига дита, наьха фусаме вахар атта дац. Бакъда Хади из никъ хъаьца безаш хул.

Ишкола яьккхача шера, кердача фусаме кхоач из. Езаш тIаийца, дика нус хинна ер кхоачаш дIайоалалехь; 1992 шера Пригородни кхале хинна хатар бахъан долаш, йоха езаш нийсду керда хоттаеннача фусамах.

Уж ханаш-м моллагIчунна а ла хала йолаш яр. Воккхавар, зIамигвар ца къоаставеш, дукха гIалгIай фусамаш йохаеш, дукхача шерашка вIашагI мел техар дусаш арабаьлар цигара. Царех бар Дебаранакъан Хаде маьрцIай а. Цу тайпара, вахара моттиг хувца езаш нийслу из. Уж кхоач цу хана МагIалбика кхален чуйоагIача Махъмад-ХитIе оалача юрта. Цига ткъеста шера бах уж.

ГIалгIай паччахьалкхен университетете филологически факультете деша этте, цу юртарча № 2 йолча юкьерча ишколе гIалгIай мотти литературеи хьехаш болх бу цо 2005-2011 шерашка. Тхьовра денз а, ишколе ягIаш, из тIакхувш хиннай гIалгIай меттIа. Хетаргахъа, хьехархочунга хъежжа хила тарлуш да из мотт безабалар а. ЦIхьаволча хьехархочун урока тIа, вIалла чу а ца водаш, ладувгIаш вагIа безам болаш хул.

Иштгача шийна безабенна гIалгIай мотт хьал а ийца, укх массехк шера хьехаш, хъайоагIа Хади. Цена а шаьра а мотт ховча сага иштгача хьехарг-

ба из берашта а. Хаде чIоагIа теркалдеш дола дош да из мотт цIена бувцар. Даим цIенгахъа латт цун уйлаш. Ше яьха моттиг йицлуц цунна цIаккха а.

Цо дукха къахъег, ше яьхача цIаяха гIерташ. Гулакхаца, дешаца хьаллоац ший фусаме ра хьал, цIабода никъ хьоахабеш хилча. Халонех кхераенна юхаяргьарех яц Хади. Яьх йолаш, вахара никъ цIена лелабеш, хъайоагIарех я из. Цудухъа ше лийрхIачунга къахъай. Буро гIарча Планашка хинна боахам тоа а бийя, баха хьалчуболх уж. Цул тIехъагIа Наьсарерча № 3 йолча ишколе балха арайоал. Дикка ха я цо цига болх бу. Хьехархошца тарлуш, кулгалхочунна мутIахъа йолаш, ше хьалаьца никъ нийса лелабеш, хъайоагIа из. ХIара бер, ший цIеньюкьера долаш санна, тIаьц цо. Ше царех эггара харцахъа волчунна а деш дола хьехар, эьх хетийташ ду. Из духъал гIалгIай мотт хьийха лац. Цо мукъа ха дIахьу ший байташ, дувцараш язедеш. Цун байташ тIайола книжка а арадаьннад. Из хьалхара байташ язье йолалу 1993-ча шера. Юхъан-

ца, каьхата тIа дIаязъеш, дукха байташ хьалайра цун, уж сага ешаш еце а, дIахо язье чам болаш яр Хади. ХIара дийнахъа хIана балац, аьнна, совбоалаш боагIар байташцара безам.

МоллагIа дега Iаткъаш хIама хилча, мукъамга а дувлаш дагаухар дешаш. Бера хана денз, боккхийча нахага сутара ладувгIаш, цар вахаре хиннача халонех язье безам болаш, дукха ха дIаяхар цун. Бакъда из болх чоалхане хиларах а, книжка арадалар рузкъанца дувзадenna хиларах а, ши эзар ткъестIагIча шерга къаьчар.

2019 шера эрсий мотти литературеи хьеха балха арайоал «М. М. Абрекова цIерагIча Халкъашта юкьерча йийллача вай заман кулгалдара» ФПОУ (мах тела беза дешара гулакхаш ду факультет) Наьсарерча филиале.

2019 шера кепе тега арадоал кхо книжка: «Вахара дохк» яха цIхъа роман, поэзен ши сборник - «Са син мукъам», «Мелодия мой души».

Язде безам хинна ханаш юхаяькхар Хадега. Тахан а ший книжкаш кепе тега арадаха лерхIаш я из. Цун кхы а да язедеш латташ дувцараш, байташ. ЗIамига йолча хана денз, йоазонна тIакхувш хъаенай из. Из я 2021 шера денз, Россе йоазонхой Союда чуйоагIаш. Наха езаш а ше дIакхъаьча тарлуш а хъаений массаза. Иштгача дика гулакхаш карагIдоалаш, вай къаман эздий нах хилар — из доккха дика да. Уж мо бола нах вайна юкье дукхагIа хуле, культура дегIайоалайра, мотт бицIабалара, Iадаташ леладара эша таронаш совйоалаш хургья вай. АьгтIув балба вай йоазонхой, къаман дикаш кхайкаде.

Туристий вахарах

Султиганакъан Йоакъап

Доккхача дунен тайп-тайпарча, тамашийна йолча моттигех бIаргтоха, цига къаьча салаIа йиш йола нах ирз дарех лоархI 65% вай бахархоша.

Из оаха техар, 100 сагага хоаттам беш. МоллагIча шийна хоза хетача моттиге къача йиш йола саг, таро ярех ва, цунга хъежжа, ший вахара гулакх нийсса дIаоттаде говзал, низ ба цун. 80% бахархоша дийцар, хозача мехкашка гIолла гобоахаш лела, шоаш бера хана денз хьогаш хиннаб, яхаш. 60% наха яхачох, дукха хоза моттигаш я духъал вай Россе, вIалла доазол араьха дIаваха ца везаш. 15% бахархоша теркалдир, ший машенаца араваьнна лелар, эггара син паргIатагIа да, аьнна.

ХIаьта оаха дIабиьбача тохкамо хьаьхьехар, къамал деш мел хинна бахархой укх шера, республикерча хозача моттигашка гIолла, чакхбалла лаьрхIа болга.

Техьенна баьхарий цѣраш йицлук

Къаман яхь а сий а лакха лоаттадаьраш

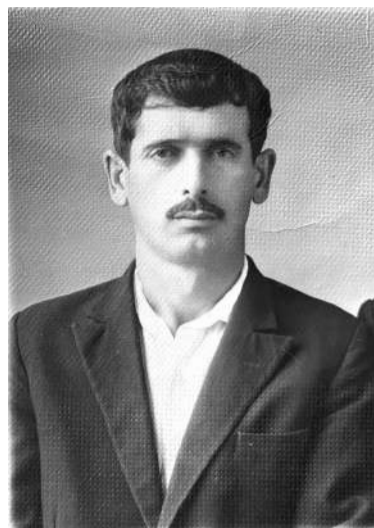
Батайнаькъан Хьава

Вай къам Сибре Юдигалехь, дикача балха тӀа а волаш, наха лоархӀаш, воккха хьаким волаш, хиннав Тумхой Мухтар. Из хиннав Буро тӀарча типографе кулгалхо.

Цу хана «Чона тӀий» оалаш белгалгӀеш яр гӀалгӀай Буро тӀа бахаш хинна моттиг. Мухтар а вахар цига ший дезалца. Тумхой Мухтарей ларчакханаькъан Хасиханей цъана вахар Юдилла кхы дукха ха а яцар. Цу хана кхо бер дар цар.

Уж а зӀамага дар. Ялх шу даьнна кӀаьнк Мурад, диъ шу даьнна Радимхан, ши шу даьнна Заретхан. Дукха хьаьший чулатташ а наха юкье лелаш а воккха хьаким лоархӀаш вар Мухтар. Хирашха а гуржашха а, кхьдолча къамех а доттагӀий хиннаб цун, дезала яхачох. Хоза ший балхах хоттавенна дӀаводача Мухтара, сигалара тӀоа сегача санна, хезар вай къам мехкахоаккх яха хоам. Цу хана башха нах тешаш хиннабац, из иштта хургда, аьлча, Мухтарага а оалаш хиннад гонахьарча доттагӀаша; из бакьдац, аьле. Таро йолаш, Бурон юкье йоккха квартира йолаш, вахаш вар из. МархӀадоаккх кагий бераш а долаш, ший фусам-наьнаца Хасиханаца, Сибре вуг Тумхой Мухтар. Бакьда, Юкхачул техьагӀа, юха ше хиннача балха дӀагӀавахийт из. Из Акмолинск оалача шахьарей нийслу.

Типографе кулгалхо волаш, цига а ший болх дӀаболабу цо. Дукха бе безаш хилац, хӀана аьлча наькъа лайна хало цъаннахьа гӀолла тӀа ма йоалий. Из леча хана, йиъ йиӀиг, цъа кӀаьнк хиннад цар. Цига Юбахачул техьагӀа кхы а ши дезалхо малхавоал: Залика, Мадина. Мурад цаӀ мара воаца воша а воӀ а хул цу дезале. Тхьовра денз хӀама ца эшаш хьалкхьеш хиннача дезалах; шоай оамал а йолаш, лерттӀа нах хиларга сатувсилга дар. Цу тайпара, Казахстанерча ишколе вода Тумхой Мухтара воӀ Мурад. Цунца цу хана деша вагӀаш хул Къоастой Махьмада Ийса, шоайла доттагӀий болаш

дукха ха йоаккх цар, Дала уж, Юажал а яйта, къоастабилца.

Цига ишкол а яьккха, уж шаккхе а юридически дешар деша ловш хул, бакьда цу хана Кавказе ваьнна хиннача Мурада наьна-вошас ларчакханаькъан Беслана цӀавех ший йиший-воӀ, дӀахо лакхара дешар укхазе дешар-долаш. Цо яхар ца дича валац йиший-воӀ. Ларчакханаькъан Беслан дика таро йолаш, наха юкье лоархӀаш, лелалуш вар. Тикаш яр цунга, ший нах балха дӀаоттабаь, лӀадала балха зе хургдоацаш тӀахьожам лоаттабеш, хьавоагӀаш вар вай юха мехкадаьлча денз. Цудухьа, ер цаӀ мара воацилга кхетадеш, ший бӀарга кӀалха хилийтар дар цунна дийзар а. Хала ханаш ма ярий уж. Иштта Кавказе воал Мурад. ДӀахо Нохч-ГӀалгӀай хьехархой институте деша отт из. Вахаш цу хана ший наьна-воша Беслан волча хул зӀамага саг.

Тумхой Мурад ваьвар 1937 шера бекарга бетта пхийтӀлагӀа дийнахьа. БӀарг тӀаотташ куц-сибат долаш, велавалар ший тайпара долаш, цу хана таро йолча наха куц даккха тохаш хинна дошо царгаш тега, лакхача дегӀара, хозаца оамалах саг вар из. Цун хозал сурта тӀа а хоалуш я. Сона из иштта дика дагавар а цаховш нийсеннадац. Нанас яьча шин йишас даь шумчий дар тхо. Шолжа-ГӀалий тӀара лакхара дешар дийша а ваьнна, 1960-ча шерашха ТӀой-Юртгарча ишколе хьехаш хул Тумхой Мухтара Мурад, исторе а къахьегаме а уроках луш вар из цу хана. Дикка ха яьнначул

техьагӀа, цун нана а беррига нанас баьраш а цӀабоагӀа Дакьасте. Уж баха ховш Наьсаре, шоай тӀумхошта юкье. ТӀаккха Мурад а хьавоагӀа ТӀой-Юртгара Наьсарерча бархӀи шера дешача ишколе. Цига дӀахохьу цо ший хьехархочун болх. Хьехархошта юкье белгалвоалаш, берашца безаме волаш, ше везийта ховш саг вар из. Цунна дукха балхаш тӀакхихьадар лӀадало а, бакьда ший наькъ тӀара вала ловш вацар из. Хьехархо волаш къахьегаш хиннача юкьа, цо цъацадолча ший йоазошта кепе тохар цу хана Наьсаре арадувлаш хиннача «Ленина никъ» яхача газета оагӀонаш тӀа. Дукха безар цунна из болх. Истори довзаш ше хиларах тарра, ше ишколе-ра ха зехьа йоаеш санна хеташ, шийна ховр газета оагӀонаш тӀа дита лаьрхӀар цо, цӀаккха а доьргдоацаш. ПхийтӀа шера ишколе болх баьчул техьагӀа, Мурада лаьрхӀар ший дас Мухтара лелабаь никъ хьаца. ЗӀамага волча хана денз, дас безабалийта болх бар из.

— Сай даь ларах ваха безам болаш со вола дукха ха яр-аьлар цо цъан дийнахьа ший наьнага Хасиханага, — хьо дукхала еце, «Ленина никъ» яхача Наьсарен газете корреспонденталла дӀаэцаш ва со.

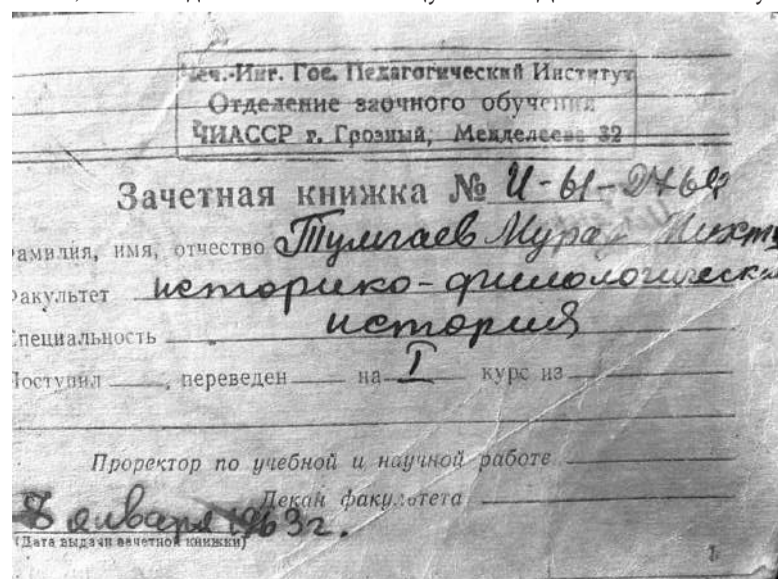
Из цу хана саг йоалаьа, Мухьмад, Рустам, Мувса яхаш кхо кӀаьнки Марем, Зарема яхаш ши йиӀиги — пхи бер долаш вар. Кокурхой Лида яр цун фусам-нана. ЧоагӀа тоам болаш, дикача наьха саг яр из, йицца гӀалгӀай нус йолаш чакх а яьлар, бакьда дукха яха ираз хиланзар. Шовзткъа итт шу даьнна яр из леча хана. Казахстанера венна цӀавера цун воккхагӀвола воӀ Мухьмад. Цул техьагӀа, цъан шера мара из а яханзар. «Эггара воккхагӀвола, бочагӀвола воӀ валар ланзар цо», — оалар техьагӀо гаргарча наха. Сона дагадоагӀацох, из воккхагӀвола

кӀаьнк Мухьмад Буро тӀа ишколе дӀачувеннавар даь-нанас Хасихана, дикагӀа кхеташ хургава ер, аьнна. ЧоагӀа ловра цунна воккха хьаким цох хилийта, ший даь-да санна. ХӀара кӀира цига хьал а яхе, из волавеш, цӀайоагӀар из салоӀаца деношка. Цунна из кӀаьнк гиваьлла, тахан санна духьала латт са бӀаргашта. Иштта хала хьалкхьебаь виӀий дезал бар уж. Из ше даим, къонах санна саг я оалаш, хьаенарех яр. Тхьоврча хана ХьаьцӀа яха вӀаштӀехьадаьлар цун. КъорӀа дийша а яр из. Саг велча, даим гонахьарча наха дӀайийхе, енна кхалсаг лувчайора цо, цунна КъорӀа дешар. Цена саг яр из, хӀана аьлча хьаьнна моттиг а яр цун цихезача цӀагӀара. ТӀой-Юртгарча ларчакханаькъан Исий йоӀ яр вай ювцар. Ший заман чухьа наха лоархӀаш, динах воаллаш саг вар Иса, иштта йоаккхар цунах цӀи а, хӀанз санна Ийса ца оалаш.

Цу тайпара дӀадодаш дар Мурада вахар а. «Ленина никъ» яхача Наьсарен газете из болх

беш хул вайна дика вовзача журналистаца Зангенаькъан Микаилаца. Из цу хана газета редактор вар, хӀаьта Мурад корреспондент вар. Ший балха чоагӀа раьза волаш, дукхача статьяшта кепе тохаш хьавоагӀаца Мурада цъан аькхи, отпуск а ийца, ший йиша Радимхан йолча Караганде ваха дагадох. Ший Юажало цига вигар из.

Дагадоацаш, цу гаьнарча мехка валар нийсенна, цӀавера из укхазе дӀаволла. БӀаьха хилар цун кхолла-ма никъ, бакьда лоаца хилар вахар. Ший дезал боккха хилар, цар иразе вахар го дегӀа хиннадацар цунна. ХӀаьта а тахан Тумхой Мурада дезал хоза дӀатарбенна, шо-шоай фусамашка бахаш ба. Дикача балхаш тӀа ба, нийсача наькъ тӀара ца боалаш, наха юкье болаш, дика-во дӀадерзадеча дакьа лоацаш хьавоагӀа. Из я-кх вай юхеноташ йола техьале. Уж дика бецаре тахан ер дувцар а хургдацар, уж иштта хиларо яздайтад сога ер мугӀараш.

МВД воккхагІвола ветеран даькЪалавийцар, 85 шу даларца

Султиганаькъан Йоакъап

**ГІалгІай Республіке
ГІолла йолча МВД ве-
тераний Совета кул-
галхо, милице пол-
ковник Котань-
къан Мухьмад-Сали
хьоашалгІа ваха хилар
МВД воккхагІвола ве-
теран Доданаькъан
Мухьмад волча, из
ваь 85 шу далар дез-
деш. Цо даькЪалавий-
цар из, дег тІара ловца
боаккхаш, ГІалгІай Ре-
спублике ГІолла йолча
МВД министра, ина-
рал-лейтенанта Ко-
робкин Михаила а
бокЪонаш лораяра бо-
ахама берригача болх-
лой а ЦІерагІа, аьлар
«Сердало» газетага
ГІалгІай Республикан
МВД.**

«КЪонача лейтенанта Доданаькъан Мурада ший балха никъ дІаболабир 60 шу хьалха. 1963 шера цо тІехдика яьккхажар Ташкентера лаьрхІа йола милице ишкол. Ший болх цо дІаболабир, МагІалбика шахьара милице отдела ОБХСС воккхагІвола оперуполномоченни волаш. 1985 шергара 1991 шерга кхаччалца, Доданаькъан Мурад болх беш хиннав Нохч-ГІалгІайчен Республикан МВД тохкама отдела кулгалхо волаш. Цул тІехьагІа Россе МВД кулгалхоша из хьожавир республикан УВД кулгалхо-чун ГІулакха тІа», — йоак хьабайтача хоамо.

Ше, дукхача шерашка кьахьийга, салагІа вахачул тІехьагІа а, Іаьдала болх юха ца тотташ, кьахьегаш хьавенав из.

Иштта лоархІаш волча Доданаькъан Мурада, тахан кхувш йоагІаца тІехьенна Даьхенцара безам совбоаккхаш бола хьехам беш, боккха пайда бу вай къаманна. Из, ше дІавийхача кхетаченашка, цкъа ца водаш Іийнавац.

Шолжа-ГІалий тІарча А. П. Чехова ЦІерагІа библиотекан болхлой: ГІалбакханаькъан Дибба, Шаденаькъан (ПхылекЪонгий) Людмила, ЯндаровГІар Людмила, Шеховцова Надежда. 1988 шу.

Книжкаш даха цІа

Ерригача Россе библиотекай денга

Іарчакханаькъан Сали

Вай мехка культуран лоархІамех дола дакъа дІалаьца, хьайоагІаш я библиотекаш. Уж дукха а тайп-тайпара а я: берий, боккхагІчар, юкЪара, Іилман, юртгара, ГІалий тІара, иштта кхы дІахо а.

ТІехьарча хана кІеззига тоалуш, эргадоалаш доагІа цар хьал. Хьалха царех дукхагІяраш кьаьнарча, биркЪеча, кхыметтел наьха доалахьарча цІеношка яр. ХІара юрта хІана дац аьнна хьалдаьд культура керда цІенош, цар чу моттиг кораяьй библиотекашта а. Цул совгІа, библиотекаш я хІара ишколе, колледже, техникуме, училище, университете. Уж ерригаш дІалаьрхІаца, боккха низ ба царна беннар. Укх тІехьарча хана интернета дикка Іоткъам бояя а, библиотекашкара цьаьдолча даькЪе моттиг дІаьккхажале а, хІаьта а книжкашцара наьха безам бахаш ба. Вай мехка сий долаш хиннаб даим а библиотекашка болх бу нах. Духхьал кхалнах хинна ца Іеш, цар чу кьахьегаш хиннаб шоай хана, деша говзал йола кьанахий а. Масала, царех цаІ ва вайна массанена дика воззаш вола Иван Андреевич Крылов. Кхычакхьа болх беш хиннаваларе, иштта кІоарга литература дайза а, говземе кІоанолгаш язъаь а ца хила тарлора цо.

ДукхагІа даькЪе библиотекашка кьахьегараш кхалнах ба, царца ба юкЪера, лакхара дешараш дийша нах.

Вай Сибрера цІадаькхача хана денз, цу балха тІа болаш, наьха хьашташ кхоачаш-деш хьабаьккаб итташ, бІаьш ГІалгІай мехкарий. Царех цхьаннех дувца безам ба са укх йоазонца, из я ПхылекЪонгий Хьадиса Султана (1909-1989) йоІ Людмила. ГІалгІай мехка цихезача а сий долча а цІагІара хьаьнна саг я Людмила. Цун да Хьадиса Султан дика вовзаш ва, вай мехкадаькхача хана юха цІадаькхача никъ лехаш хиннача нахах цаІ хиларца. Дийша а ГІулакхаш тІа лийнна а саг хиннав из. 1924 шера ишкол яьккхачул тІехьагІа, из деша ваьглав Буро тІа хьайийлла хиннача ГІалгІай хьехархой техникуме. ДІахо цо балхаш даьд Буро тІа а Пригородни-Кхале а, дешар наха юкЪе доаржадеш. Кхы а лакхагІарча дешарга кхайдав Хьадиса Султан, аспирантуре деша отта ловш, кийчон курсаш а яьхе. Дона-тІарча-Ростоверча Лоаман Іилма-тохкама институту аспирантуран исторически отделене деша вода из, чакх а йоаккх. Кулгал деча балхаш тІа хиннав, вай Сибре дигале, № 6 йолча Шолжа-ГІалий тІарча ишколанна, цул тІехьагІа ГІалгІай хьехархой техникума керте лаьтгав. Вай мохк бохабаьчул тІехьагІа, цун дезал баьхаб Казахстана Кокчетав, Петропавловск яхача шахьарашка. Цу Петропавловски областе ваь ва со а. Цул совгІа, 70-ча шерашка цига хила а из го а йийзай са цІаькхка.

Цигара вай юха цІадаькхийта ГІерташ, кьахьийгача хьаькъл долча,

дийшача нахаца волаш, къаманна эгтара чІоагІагІа дагадоалаш хиннар кхоачаш-де ГІерташ хиннарех цаІ ва Султан. ГІалгІай къаман кхелах дувцаш, КПСС ЦК яздаьча каьхата кІалха кулг яздаьрех а хиннав из. Дукха балхаш даьд цо мах беча моттигашта кулгал деш, партийни а советски а ГІулакхаш тІа хиннав. Хийржав горсовета, райсовета, Нохч-ГІалгІай Лакхьарча Совета депутаталла. Цу Султана йоІ я Людмила. Из яь хиннай 1944-ча шера ардара бетта 19-ча дийнахьа Кокчетаве. Цун нана Долакханаькъан Зоврбика Іайшет хиннай.

ГІалгІай йоІах эрсий цІи мишта тиллай дувца безам бар са лоацца. Хьадиса Султани Зоврбика Іайшетеи дезале хьалхарвар воІ хиннав. Из а вай мехка дика воззаш вар. ПхылекЪонгий Руслан Советски эскара полковник волаш, кьахьегаш вар вай республика хьаьча хана, цул тІехьагІа цигара цІа а

вена, ГІалгІай Халкъа Гуллама керте эттар из. Таханарча дийнахьа из воацаш ва, хала хете а. ЙоІ йича, цох цІи мишта тулларгья яха хаттар эттад даьна-нанна хьалхашка. Юххера а, цар лаьрхІад, «Руслан волаш ма вий вай, Людмила аьнна дІатулларгьякх». Иштта цар дезале хьаьхиннав Александр Сергеевич Пушкина фальгацара шаккхе турпал. Ше а дийша хиларах тарра, ший дезал а дийша хилар ловш хиннав дезала да. Журналиста Къоастой Башира язъаьча «Вахараникъ» яхача очерка тІа белгалдаьккхад, из библиотекара балха тІа мишта кьаьчай. Цу тІа аьннад: «МоллагІа кхувш воагІаца, кхетам чу воагІаца хІара сага уйлаш тайп-тайпара хул. Вахар доьзара, каралоацаргбола кьахьегаман никъ малагІа ба хара тІакхувш хул уж. Цу ГІулакхех лаьца шоай нийсархошца, даьшца, ноаношца, вежарашца дагабувлаш хул. Из ха берашта, кхувш

Къаман цѝхеза къонахий лархлар — вай декхар

Дикача даьй цѝераш малха лоаттаеш

Батайнакъан Хъава

СоагӀапча юккѝе латт, цѝхезача революционер Гарданананкъан Торкхо-Хъажийна хетадаь сийленг. Торкхо-Хъажа имам хиннав СоагӀапча, цул совгӀа мехка къаьда а хиннав. Граждански тӀом болча хана, цо гойта денал, майрал тахан а диц ца луш, боккхагӀчар а зӀамагӀчар а хьодеш а дувцаш а да. Дукха дика гӀулакхаш карагӀдаьнна саг ва из. Иаламсаг хиларал совгӀа, денал долаш, ший къам, ший мохк, Даьхе езаш, цѝхеза къонах хиннав.

Цу тайпарча наьха цѝераш адамий дегашка ях, шергара шу масса дала керда а ювлаш. Цудухьа тахан а из дагавоагӀараша дейдачох гуш да, цун сий лакха лоаттадеш хилар. Из хиннав цѝхеза революционер, цу ханашка денал хиларах белгалбоалаш хиннача нахах хиннав из, яхаш, дувц юрхоша, лаьдалцардар, нахацардар цъхатарра бехктокхаме даьхош а хиннав. ГӀалгӀай къаман шарӀан керте лаьтгав из. Цъха ха йоагӀа къонахчунга, долаш дола денал гойта дезаш. Дадахаца бӀаьшерен ханашка, уж моттигаш дукха а нийсьеннай. Царех хиннай деникинцаша тӀом тӀабенар. Царна духьала тӀом баьб Торкхо-Хъажас. Мангало буц хьокхаш санна, бӀухой легабеш лаьтгача тӀем тӀа, Торкхо-Хъажас ший дакъа юкѝедихьар моастагӀа вохавеш. Цига шийна

уллув цъхӀаькха ший юртох Аькхмед-Хъажа а волаш, говраш тӀара ю ца боалаш, моастагӀчун бӀуна духьаллаьттар уж. «Юртарацил хилча а тоьаргда яхь, денал долаш», - оалаш хезад вайна. Из, бӀарччача юрта меттел, мехка а хьалхаоттаве мегаргволаш саг хиннав, яхаш, дувц цох СоагӀапча депутат волча Галай Умалата. Дукха дика нах хьаьбаьнна юрт я СоагӀапче, уж мо болча къонахий сийна, шоай юртахошта а мехкахошта а карагӀдаьнна диц ца де, аьнна, хьайийллар Йовлой Къурейша укх юрта музей. Цу музейе го йиш я, вай бувцача къонахий сурташ. Уж-м дукха а да, хьалтеха доахкаш. Даьяхача ханашкара атта тахан корадергдоаца цу ханашка гӀорбаьнна хиннача наьха сурташ, къаман вахаре лелаяь

къаьнара хӀамаш, дукха гӀирс ба тахан музейе го йиш йолаш. Буро магӀара, нийсарла аьлча Даьхача къухара, Онгуштарра Юволавенна, ТӀой-Юрта, Сурхо тӀа, Оалкама, ше хӀанз вахача СоагӀапча кхачалца йолча дукхача кхыча юрташка гӀолла, цу наьха цѝераш меттаоттаеш, къахьийгад Йовлой Къурейша. Цу юкѝе ба Тоаркхо-Хъажа, Аькхмед-Хъажа, кхы уж мо бола къонахий а. Уж ба хьалхарча а шоллагӀча боккхача тӀем тӀа дакъа лоацаш хинна вай даьй. Вайна дика хов Сийлахь-боккхача Даьймехка тӀом лаьтгача шерашка, дуккхача вай мехкахошта, цар цига гойтача тӀема говзалах, царна карагӀдаьнна гӀулакхех Советски Союза турпал, аьнна, цӀи яла оттаяь хиннилга. Уж вай бӀухошка хьацак

хачара бахьан да, вай къам тийшача балхах мехкадхакхар.

СоагӀапче, дукха яхь йола къонахий баьха, ший тайпара истори долаш, юрт я. Укх юртой атта доаца вахарах язду «Беке къонгаш» яхача ший романа тӀа халкъа йоазанчо Бокананкъан Ахьмада. Из доацаш а, цун кхыча романаш тӀа хоалу СоагӀапченца овла бола дувцараш. Юхьанца Ногцард яхаш хиннай из. Бер чу иллай из хьалхарча ханашка, цъхьабла гӀалгӀай Истмале (Турци) дӀабахалца, цул тӀехьагӀа, царех цъхьабараш юха Даькъастен чу баьнначул тӀехьагӀа, Йойиллай СоагӀапче. Из чӀоагӀдеш дейцар укх юртарча тъхамаша, царна юкѝе депутат Галай Умалат а вар. Юрта Ючуотгача латгача сийленга тӀа СоагӀапча 1863 шера Йойиллай аьнна латт, иштта дале а, наха яхачох, ер юрт кхы а хьалхагӀа йиллай, цу хана йоазув а башха дегӀадена хиннадац, наха шоайла дӀа-юха ювцача ханех мара ховш хиннадац из. Галай Умалата дейцар тхона: «Хьалха укх юрта гӀолла говрбаьри чакхвоалаш хилча, юрта йистте ше кхӀаьчача, тӀера ю а ваьле, говра юхь лаьце, юрта юкѝегӀолла Ючакхвоалаш хиннав. Из дувзадена хиннад, юртохошца лерхӀам хилар хьагойташ долча куцаца. Иштта лоархӀаш бола къонахий баьхаб укх юрта», - аьлар цо.

Истореге хьежача, гуш да уж нах тахан а юртахошта дагабоагӀаш хилар. Царех хин-

наб Илма дейша бола цѝхеза моллаш: Галай ИбрахӀим, Келигананкъан Осман, Бокананкъан Бексолта. Карарча хана а барт болаш, шоай хӀама сийленца дӀадахьа гӀерташ, нах бах укхача.

«Хала хете а, тахан латгаш йола зама дикка хувцалуш йоагӀа, е наха шоай харцбаьнна дезал юхатоха хац. Царех малагӀа нийса да е дац оалалургдац сога, бакъда молхашца кегабenna вай кагирхой кхетабара болх юхасеца ха енаьц тхога. Се наха хержа юрта депутат хиларах тарра, аз а, иштта тха юртарча боккхийча наха а цу даькъ тӀа къахьег. Сатувс оаха из зулам вайна юкѝера дӀадаларга», - йоах Умалата.

Дукхача хана денз, ший овла а болаш, этта яьнна юрт лоархӀаш, дика гӀулакхаш карагӀдувлаш бола къонахий баьхача СоагӀапча барт а цъхьагӀо а хиларга сатувсилга я. Де дезар цаӀ да, кӀаьд а ца луш, харцбаьннараш юхатохаш, цъхьана дӀаайтта къовсам лоаттабе беа вай. ХалагӀча ханашка укх юрта сий доаккхаш лаьттарий цѝераш йоацаьр вай декхар да. ТӀехьенга даим цох хоам беш, из хьалхадоккхаш хила а деза вай. Из кхоачашде таро я вай; нагахьа санна массане цъхьана, къамах, мехках дог лазаш къахьегаш хуле.

Сий доаде а, сий даккха а йоккха юкѝ эшац, хӀаьта даьккха даьнна сий лораде аттагӀа да. Сий долчар сий цӀаккха а ма доьлда, аьхийла цар цѝераш, бӀаьшерашка кердаювлаш!

Религиозные группы. Порядок уведомления о начале деятельности религиозной группы

Под религиозным объединением понимают добровольное объединение граждан Российской Федерации, иных лиц, постоянно и на законных основаниях проживающих на ее территории, образованное в целях совместного исповедания и распространения веры и обладающее соответствующими этой цели признаками:

- вероисповеданием;
- совершением богослужений, других религиозных обрядов и церемоний;
- обучением религии и религиозным воспитанием своих последователей.

Религиозные объединения подразделяются на религиозные организации и религиозные группы.

Религиозной группой признается добровольное объединение граждан, образованное в целях совместного исповедания и распространения веры, осуществляющее деятельность без государственной регистрации и приобретения правоспособности юридического лица. В религиозную группу входят граждане Российской Федерации, а также могут входить иные лица, постоянно и на законных основаниях проживающие на территории Российской Федерации. Помещения и необходимое для деятельности религиозной группы имущество предоставляются в пользование группы ее участниками.

Не может быть руководителем (участником) религиозной группы:

- иностранный гражданин или лицо без гражданства, в отношении которых в установленном законодательством Российской Федерации порядке принято решение о нежелательности их пребывания (проживания) в Российской Федерации;

лицо, включенное в перечень в соответствии с пунктом 2 статьи 6 Федерального закона от 7 августа 2001 года N 115-ФЗ «О противодействии легализации (отмыванию) доходов, полученных преступным путем, и финансированию терроризма» (далее - Федеральный закон «О противодействии легализации (отмыванию)

доходов, полученных преступным путем, и финансированию терроризма»);

-лицо, в отношении которого вступившим в законную силу решением суда установлено, что в его действиях содержатся признаки экстремистской деятельности;

-физическое лицо, в отношении которого межведомственным координационным органом, осуществляющим функции по противодействию финансированию терроризма, принято решение о замораживании (блокировании) денежных средств или иного имущества в соответствии со статьей 7.4 Федерального закона «О противодействии легализации (отмыванию) доходов, полученных преступным путем, и финансированию терроризма», до отмены такого решения.

Руководитель (представитель) религиозной группы или руководящий орган (центр) централизованной религиозной организации в случае, если религиозная группа входит в ее структуру, в письменной форме уведомляет о начале деятельности религиозной группы орган, уполномоченный принимать решение о государственной регистрации религиозной организации, по месту осуществления деятельности религиозной группы. Орган, уполномоченный принимать решение о государственной регистрации религиозной организации, выдает лицу, уведомившему указанный орган о начале деятельности религиозной группы, письменное подтверждение получения и регистрации уведомления о начале деятельности религиозной группы в срок, не превышающий пяти рабочих дней со дня регистрации уведомления о начале деятельности религиозной группы.

В уведомлении о начале деятельности религиозной группы указываются сведения об основах вероисповедания, о местах совершения богослужений, других религиозных обрядов и церемоний, руководителе (представителе), гражданах, входящих в религиозную группу, с указанием их фамилий, имен, отчеств, адресов

места жительства.

Религиозная группа представляет уведомление о продолжении своей деятельности не реже одного раза в год со дня последнего уведомления органа, уполномоченного принимать решение о государственной регистрации религиозной организации. Орган, уполномоченный принимать решение о государственной регистрации религиозной организации, выдает лицу, уведомившему указанный орган о продолжении деятельности религиозной группы, письменное подтверждение получения и регистрации уведомления о продолжении деятельности религиозной группы в срок, не превышающий пяти рабочих дней со дня регистрации уведомления о продолжении деятельности религиозной группы.

В уведомлении о продолжении деятельности религиозной группы указываются сведения, содержащиеся в уведомлении о начале деятельности религиозной группы, а также сведения о дате представления уведомления о начале деятельности религиозной группы или последнего уведомления о продолжении деятельности религиозной группы, реквизиты письменного подтверждения получения и регистрации уведомления, выданного органом, уполномоченным принимать решение о государственной регистрации религиозной организации.

Уведомление о начале деятельности религиозной группы и уведомление о продолжении деятельности религиозной группы составляются по формам N° РГ0001 и N° РГ0002, утвержденным приказом Минюста России от 05.08.2021 N° 133.

Религиозные группы имеют право совершать богослужения, другие религиозные обряды и церемонии, а также осуществлять обучение религии и религиозное воспитание своих последователей.

Беркате га

Коазой Мадина

Боккхача мехка www.gosdrepo.ru яхача сайта тIа дIахьош латташ хоржамаш да. Царна юкьеяхача хIамашца ба, вай мехкара ши бIаь шу даьнна кхор. Из тамашийна къьанара га Россе духша шераш даьннача гаьний тайпашта юкьеяхай. Вай мехкарача Iалама гIулакхех йолча министерствон болхлоша бу из хоам.

«1333 сага кхаж тессаб вай кхорий гаьна тIехьа укх гаргарча шин кIира. Цу юкье дакъа лоацаш хила деза вай дерригаш, беркате кхора га хьалхарча лагIа тIа оттаргIолаш. Миччахьа вахаш волча сага аьттув ба цу хоржамашка дакъа лаца.

Мехкахой, хьаллаца из гIулакх!» — кхайкарал ду бахархошка Iалама гIулакхех йолча вай мехкарача министерствон болхлоша.

Ка бола ялат дIадерах дийцар

Коазой Мадина

Республикан юртбоахама Министерстве совещани дIайихьар, юртбоахама министра Гаьгенаькъан Мухьмада кулгал а деш, цига дийца керттера дешаш дар бIаьсти дIадувш дола ка бола ялат дIадерца дувзадена, аьлар «Сердало» газета кор-

респондентага цигара кепай-оазон болх лелабераша.

Республикан кхаш тIа ка бола ялат дIадера хьакьоастадаьд, юкьара хьаййцача, 37893 эзар гектар лаьтта. Царех дIадийнад 17349 эзар гектар. Из — кен (4777 гектар), мукх (3373 гектар), гидуаргаш (450 гектар), хьажкIаш (6350

гектар), коартолаш (480 гектар), баьцадараш (210 гектар), цьхан шерара баьцаш (1709 гектар).

Цу таьрахьашка а дIахьош болча балха толамашка а ладийгIачул тIехьагIа, министро кулгалхой тIахьийхар ялат дIадувш бола болх бехктокхамца дIабахьара, лаьрхIаца ханал хьалха из йи-

стебаккхара.

«Шоана ховш да, бIаьстан кхашкара балхаш юртбоахама болхлошта лоархIаме ха йолга. ХIанз хIара сахьат а дIалоархIаш йола ха я, хIана аьлча къаьстта цу дийнахьа хургболча хьувкъама кIийле я из», — аьлар Гаьгенаькъан Мухьмада.

Дукха догIаш делхар, Iаткъаш хилар юртбоахама хьувкъама

Султиганькъан Йоакъап

ПалгIайче дукха догIаш латарах, юртбоахамо дIабийна хьувкъам лазараш хилар кхерам болаш ба, хIана аьлча тIоадал дукха хилча, кхашкара ялат сиха талха дола-лу, аьлар «Сердало» газетата ПалгIай Республике гIолла йолча «Россельхозцентра» ФГБУ филиале.

«Цу филиала говзанчаша хоам бу, карарча шера майгсела бетта шоллагIа даькъаца, республике гIолла дукха догIаш дийлхад, из чоагIа Iаткъаш хул юртбоахама культурашга. Дестама, талхара (грибкови) лазараш хила йиш я дIабийнача

хьувкъама, дукха тIоадал латташ хилча», — аьннад хьабайтача хоама тIа.

Лазараш хиннадий хьожаш, дIабихьача балха юкье гучадаьлар: кIай тхир диллача мо талхар, гIаьнаш тIа Iатташ увттар, кагий мозий товсар, мукх йиллача санна IажагIдерзар.

Уж тохамаш даьд МагIалбикерча, Навсарерча, Шолжерча кхалешка.

Агрономаша а чоагIа дIадийнача ялата тайп-тайпара лазараш хилар. Уж лазараш сиха дIа-юха даржаш да, цу тайпара хьувкъам чуэзача хана, лаьрхIа хинна толамаш даха таро хургьац. Цудухьа, из иштга хургдоацаш, чоагIа лоархIаме да, ший ханнахьа

кхийтта лазар малагIа да хар, уж дIадаржаргдоацаш царна молхаш тохар.

«Говзанчаша яхачох, дIадийна ка бола ялат дикагIа дегIадоаргIадолаш, 2023 шера РФ доазон тIа тоха могабь маркхал (Гумат Калия)

дIа а эбеш, кийчъьа фунгицидни молхаш тоха еза. Тайп-тайпарча лазарех, баьцовгIаш дегIайоагIаца хана, итт процентагара ткъо процентага кхачалца, лазараш дIа-юха дарж», — аьннад цу гIулакха хьожаш болча наха хьабайтача хоам тIа.

Наьха хьашташ теркалдар

Коазой Мадина

Мехка доал деча Центра (ЦУР) болхлоша теркалдир наьха латкъар. Илдарха-ГIалий тIара бахархоша дийцар, ишколаера чуухача берашта йоккха новкъарле хул, дIа ца хьокхаш, лакха буц наькъашка ягIарах.

Цу гIулакха бехктокхаме болча наха Iалаьмате чехка оарцагIьяьккхар шахьарера администраци, из гIулакх теркалде, аьнна.

Никь, буц дIахьекха, цIенбир. ТIехьара гургал тохача дийнахьа, шоай барзкъаш блех ца деш, цIенача наькъ тIагIолла ишколе дIабахьа, чубахка аьттув хургба дешархой.

Укх бетта сов дукха догIаш латарах, геттара лакхьеннай массанахьара буц. Шахьара администратцен болхлоша, юрташга кертте латтараша, кхийолча моттигашкара болхлой оарцагIбаларага ца хьожаш, ханнахьа зе деза из гIулакх. Нах лела наькъаш цIендаь, лостам болаш хила деза.

Вай мехкахоех 90% барашта хетачох, хозача пхьегIо юача хIаман чам тоабу

Султиганькъан Йоакъап

ПалгIайчен 90% совгIа бахархошта хетачох, хозача пхьегIа чура хIама юаш хилча, цу даара чам дикагIа хул. Из иштга хилар гучадаьккхар 100 сагага даьча хаттараша. Уж хаттараш хьалхагIа а деннадар «Сердало» газете вай бахархошка.

«Хаттарашта жоп луш хиннача 80% наха белгалдир, хьалхарча аргIагIа шоай хоза пхьегIа хьаьшашта оттаеш хилар. Бакьда царна ловра уж хоза пхьегIаш шоашта оттае а. Iуйрийна, делкъийна, сайрийна шоаш истола тIа буаш бола кхача оттабеш; уж шоашта хьалхашка лаьттача дика хетараш а бар», — йоах дIабихьача тохкамо.

35% наха лоархI, шоашта хьалхашка яхьаш йолча пхьегIа бос бе-башка бац.

«Керттердар да, из бIарг тIаотташ хилар, цьхан ах сахьата мара дече а, шийх паччакь хета лов», — аьлар хаттарашта жоп луш хиннача цьханне.

